

Sárospatak zenei örökségének gyökerei a XVII. századi kollégium működéséhez vezethetők vissza. Magyarországon az új típusú iskolák (kollégiumok, gimnáziumok) képviselték azt a zenekultúrát, amely a kor zenei műveltségét meghatározta, terjedését elősegítette.

A pataki iskola zenei neveléséről az első feljegyzések épp ebből az időből származnak: I. Rákóczi György fejedelem, az iskola patrónusa 1621-ben új törvényekkel szabályozta a szervezeti, tanulmányi és fegyelmi ügyeket. Az egyházi ének tanítására vonatkozó 2. cikkében a kántor teendőit fogalmazta meg, hangsúlyozva, hogy a templomban nem hangozhat el olyan ének, amelyet előtte az iskolában nem tanított volna meg.¹ Az énektanítást tehát az egyház kántora végezte, egyre növekvő feladatainak ellátására pedig zeneileg művelt, ügyes diákok kapcsolódtak munkájába.

Az európai műveltségű, újító szellemű Tolnai Dali János rektorsága idején számos egyéb reform mellett a magyar nyelvű zsoltáréneklés gyakorlata is bevezetésre került.

A fejedelem halálát (1648) követően felesége, Lorántffy Zsuzsanna vette át az iskola ügyeinek intézését. Ebben az időben már világi énekekről (a sárospataki zsinat szerinti „haszontalan dalokról”) is tudósítanak a feljegyzések² – az ünnepek idején alsóbb éves kisdíákok is járták a falvakat, és adományért verses köszöntőket mondtak, énekeltek.

Lorántffy Zsuzsanna meghívására 1650-ben Patakra érkezett a kor egyik legnevesebb reformpedagógusa, Johan Amos Comenius. Pedagógiai újításainak leglényegesebb elemeit már korábban megfogalmazta, ezek gyakorlati alkalmazása azonban még váratott magára. Reformpedagógiai elképzeléseinek megvalósítására, a pataki iskola megújítására kérte fel tehát a fejedelemasszony. Comenius számos alkalommal hangsúlyozta írásaiban a művészeti nevelés szerepét, valamint a fokozatosság, a szemléletesség és az öntevékenység jelentőségét. A Patakon eltöltött négy esztendő alatt készült tankönyvei közül minden bizonnyal a legismertebb és legnagyobb hatású az *Orbis Sensualium Pictus* és a *Schola Ludus*.

Az *Orbis Sensualium Pictus* (A látható világ képekben; 1653) megírásával – pedagógiai elveinek lényeges pontját, a szemléltetés fontosságát erősítve – Comenius elkészítette az első képes tankönyvet, melynek első kiadása Comenius távozása után négy esztendővel, 1658-ban készült el a nürnbergi nyomdában³. Témánkhoz kapcsolódóan meg kell említenünk, hogy a Comenius szándékai szerinti 150 szöveges és képes lecke (a körülöttünk lévő teljes világ bemutatása) közt hangszerek is szerepeltek. S bár a mű különféle kiadásai a magyarázó szövegek nyelve, a leckék

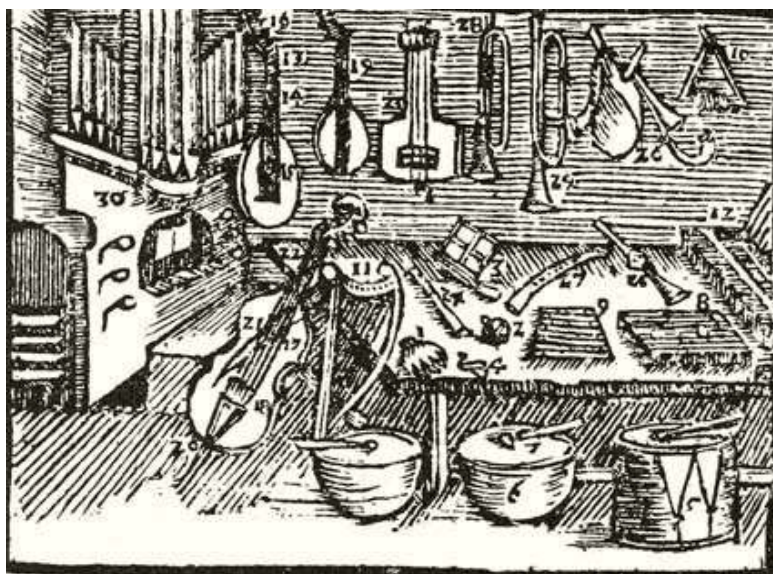
---

¹ Barsi Ernő – Szabó Ernő: A pataki kollégium zenei krónikája. Zeneműkiadó, Budapest, 1984. 17.

² Barsi-Szabó, op. cit. 23

³ A Comenius ösztönzésére létesített pataki nyomdában is megkezdődtek az *Orbis Pictus* megjelentetésének munkálatai, Comenius Patakról való távozása miatt (1654) azonban a munka félbeszakadt. (Takács Béla: A sárospataki nyomda története. Magyar Helikon, 1978. 31.)

száma, valamint az ábrák megléte vagy épp hiánya tekintetében elég változatos képet mutatnak⁴, az 1685-ös lőcsei kiadásban több korabeli hangszer magyarázó rajzát és leírását megtaláljuk⁵:

A *Schola Ludus* (Az iskola mint játékszín; 1654; 1656-ban jelent meg Patakon) hű képet ad a korabeli pataki iskoláról – ének-óra színdarabja azt is megmutatja, hogy Comenius a pataki diákokkal megismertette a zene alapjait. Az előadást „bevezető és bezáró” zenével adták elő⁶, amely tény arra utal, hogy hangszeres oktatás is folyt Patakon. Az illusztrációként kiválasztott oldal tetején a ritmusértékek neveit sorolja fel épp az egyik diák, (*brevis, semibrevis, minima, semiminima, semifusa*), amelyek a XV. század első felére véglegesen kialakult ún. „menzurális” (a hangjegyek időtartamát pontosan jelölő) kottairás általánosan használt ritmuselnevezései. Az alatta olvasható szöveg magyar fordítása így hangzik⁷:

Tanító: Mi a zenei hangsor, te másik?
6. tanuló: A hangok felemelkedése és alászállása a vonalakon és a vonalközökön, fel s alá.
Első diák: Mi ez a hangsor? Énekeld!
{a tanuló a három kottasort énekli}
Első diák: Ennek tudása mire használható?
Tanuló: Minden dallamot pontosan tud énekelni, aki ezt hibátlanul énekli.
Első diák: Igazán? Énekelj hát nekem így hangjegyről, nem szövegről valami zsoltárt. Például a 38.-at. (Elé teszi a zsoltárt hangjegyekkel írva.)
Tanuló: Éneklek.
{a következő oldalon újabb kottakép, a zsoltárdallam lejegyzése menzurális írásmóddal}

⁴ Fehér Erzsébet: Az Orbis Pictus magyarországi kiadásai. (Bibliotheca Comeniana V.; Comenius és a magyar művelődés, Sorozatszerkesztő: Földy Ferenc) 1994. 93-95.

⁵ A kép forrása: Bartha Dénes: Magyar zenekultúra a török hódoltság korában. (Magyar művelődéstörténet I.) <http://mek.oszk.hu/09100/09175/html/54.html> (2015. július 6.)

⁶ Barsi – Szabó: op. cit, 28.

⁷ Barsi – Szabó: op. cit, 30.

A ritmusértékek és az abszolút hangrendszer mellett az Arezzói Guido nevéhez⁸ köthető szolmizációs hexachordokat a kottaolvasás támogatása szándékával tanulták a pataki diákok, emellett különböző technikai gyakorlatok (skálázás, hangközugrások felfelé és lefelé) éneklésével fejlesztették intonációs képességüket:

A Schola Ludus amszterdami, 1657-es kiadásából⁹

Vélhetően a pataki iskola XVII. században kialakult kottaolvasási hagyományainak köszönhető, hogy

„{...} mikor Goudimel négyszólamú zsoltárfeldolgozásai is eljutottak Patakra {...}, a diákok könnyen meg tudták tanulni, mert már évszázados tradíciója volt a kótáról való éneklésnek. Meglévő kótaismeretük lehetővé tette számukra a többszólamú kórusok megtanulását. Ez adott alapot ahhoz, hogy önállóan megpróbálják az egyházi, majd a világi dallamokat harmóniás énekekre tenni.”¹⁰

⁸ lásd melléklet

⁹ A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei szíves hozzájárulásával (FF 230.)

¹⁰ Barsi-Szabó, op. cit. 34.

A XVIII. századi Magyarország zenekultúrájában kiemelkedő szerepet játszottak a magyarországi és erdélyi települések református felekezethez tartozó kollégiumai (Pápa, Debrecen, Patak, Székelyudvarhely, Nagyvárad stb.). A kollégiumokban az énektanítást az iskolatanító végezte, de általánossá vált, hogy a kiemelkedő zenei képességekkel bíró, magasabb évfolyamokon tanuló diákok is besegítettek az alsóbb osztályok énektanítási munkálataiba. A tananyag főként a vasárnapi és ünnepi istentiszteletek énekeit jelentette (általában genfi zsoltárok és a korábbi „dicséretetek”), de temetéseken is elvárt volt a diákság részvétele. Erre a feladatra viszont fel kellett őket készíteni. Patakon sem volt ez másként: 1728-tól rendszeres feljegyzések olvashatóak a számadások tisztikönyvében. Az adatok szerint a pataki diákok nemcsak saját településükön végezték a temetési szertartásokat, hanem vidéki főúri környezetben, gazdagabb polgárok gyászszertartásainál is. Ez viszont feltételezett egy rendszeresen és jó színvonalon működő kollégiumi énekkart, ahol már a többszólamú éneklés is általánosnak tekinthető volt. Az adatokból az is kiderül, hogy a temetésekért kapott pénzösszeg részben vagy teljes egészében a főiskola pénztárába került befizetésre. Ezt a bevételt a szegény sorsú diákok segítésére, temetési költségeire fordította a kórus, amely „{...} nemcsak mint műveltségi tényező, hanem mint jótékony, segélyező intézmény is szerepel főiskolánk történetében.”¹¹

A pataki kollégium zenei neveléséhez kapcsolódóan konkrét adatok 1752-től állnak rendelkezésre. Ezek az adatok főként az énekkari elnök működésével kapcsolatos pénzügyi vonatkozásokat mutatják, a szakmai munkáról alig nyújtanak információt. Annyi azonban megtudható, hogy az elnök az énekkar első embere volt, aki nem csupán felügyelte és bírálta a kórust, hanem fenntartotta a rendet, megbüntette a „kihágókat”, emellett rendezte a kórus kül- és belügyeit. Érdekesség, hogy ő maga nem énekelt, viszont a

„{...} dalok szövegét, sőt ha zeneértő volt, dallamát is ő készítette. {...} kellett lennie oly testületnek is, mely ezen énekek dallamait összhangzatos rendszerben készítette; ez pedig nem lehetett más, mint a procentorium, miután az elnök legtöbbszörre sem zeneképes, sem zeneértő ember nem volt.”¹²

A XVIII. században a kollégiumi diákok által szerzett és/vagy lejegyzett dallamok kéziratos gyűjteményei a melodiáriumok. E gyűjtemények keletkezésének megértéséhez tekintsük át a pataki kollégium kóruséletének dokumentált működését!

A kórus 1782 utáni működése már szervezeten, szabályok szerint folyt: a szabályok rendelkeztek mind a kóruselnök, mind pedig a kórustagok kötelességeiről. A kórus 16 főből állt, 8 szólamra osztva, szólamonként 1-4 énekessel működött. Kórusévkönyv örökölte meg az énekkar tevékenységét, az elnök pedig elnöki melodiáriumot vezetett, mely az elnöksége idején keletkezett énekek szövegét és dallamát tartalmazta, valamint az általa készített új halotti énekeket. Köteles volt továbbá a régebbi elnöki vagy kartagi melodiáriumokból régebbi himnuszokat, halotti

---

¹¹ Orbán József: A sárospataki énekkar története. Sárospatak, 1882. 25.

¹² Orbán, op. cit. 25-26.

darabokat átvezetni, valamint – egyebek mellett – személyesen ellenőrizni, hogy minden kórustag hibátlanul átmásolja saját daloskönyvébe a megtanulandó dalokat.

A kórus bevételeit a temetéseken és egyéb alkalmi eseményeken való közreműködés, valamint a kórustagok belépési díja mellett a kirótt büntetéspénz is gyarapította, mely kapcsán a kartagok kötelességeit leíró szabályzatból szemezgetett passzusok érdekes képet festenek a renitens diákok fegyelmezetlenkedéseinek mibenlétéről is:

8. „Ki akár a rendes, akár a rendkívüli tanórára az elnök után jő, öt denárt fizet, ki pedig félórán túl jő, vagy az egész tanórát elmulasztja, tíz denár büntetik; ismétlés esetében a rendes büntetésen felül, a körülményekhez mért szigorú büntetéssel is fenyítik.”

12. „Ki az énekórán, éneklést színelve, csak száját mozgatja, úgyszintén ki akár helybeli, akár vidéki szereplések alkalmával dorbézol, vagy magát leissza: első ízben az elnök által megdorgáltatik, második ízben tíz denár büntetéspénz fizetése mellett szigorúbban is fenyítik.”

14. „Ki vidéki gyász- vagy örömnepélyek alkalmával kirendelt szállásaikról, akár ismerőseikhez, akár borszerzés végett, akár más valami ürügy alatt, az elnök előleges engedélye nélkül eltávoznak: a borszerzők ötven denár büntetésen felül szigorúbban is fenyítetnek, a többiek pedig tíz denár büntetettnek; azok pedig, kik az elnöktől engedélyt kaptak ugyan az eltávozásra, de a kiszabott időben vissza nem jöttek, tíz denár büntetésen felül a körülmények által súlyosbított büntetéssel fenyítetnek.”¹³

Barsi Ernő rámutat¹⁴, hogy az elnöki feladatok megkívánta folyamatos repertoár-biztosításhoz nem állt még rendelkezése megfelelő mennyiségű kórusdarab, ezért egyfajta önellátás és saját feldolgozás vált szükségessé a kollégiumokban: létrejöttek a melodiáriumok. E dallamgyűjtemények zenetörténeti jelentősége abban áll, hogy

„{...} ezek őrizték meg számunkra az 1770-1820 között eltelt félévszázad magyar ritmusú, népi gyökerű dallamtermésének legjavát, azt a dallamkincset, amelyre tanult muzsikusk {...} ügyet sem vetett. Meg is látszik a diákmelodiáriumok majd mindenikén, hogy nem zeneértő ember munkája. A kollégium énekkari szabályzata a kartagok kötelességévé tette a betanult darabok feljegyzését, de a diákok verejtékes munkája sokszor nem tudott megbirkózni a szokatlan feladattal: a gyűjtemények legtöbbje nem emelkedik Horváth Ádám sajátosan kezdetleges hangjelzési módjának színvonala fölé. Mégis, tökéletlenségében is, ez a kollégiumi énekgyakorlat őrizte meg számunkra a XVIII. századi magyar ének anyagának legnagyobb és legértékesebb részét: ne feledjük, hogy itt találjuk a kuruc dallamok egyedül hiteles feljegyzését. Ez a kollégiumi énekirodalom a régi magyar verseskönyvek hagyományának egyenes örököse.”¹⁵

A pataki melodiáriumokban egy- és többszólamú dallamok lejegyzései is találhatóak. A legismertebb, Sárospatakon megtalálható dalgyűjtemények a XVIII. századból: Kulcsár Pál melodiáriuma (I-II. rész, 1775-1785); Szkárosi-Járdánházi melodiárium (1787-1792; Szkárosi István és Járdánházi János kézírásával); Dávidné Soltári (1790-1791; Daróczy József lejegyzésében); Novák Lajos melodiáriuma (I-II. kötet, 1791); Szarka János melodiáriuma (1798); Pataki melodiárium (1798).

¹³ Orbán, op. cit. 38-39.

¹⁴ Barsi – Szabó: op. cit. 38.

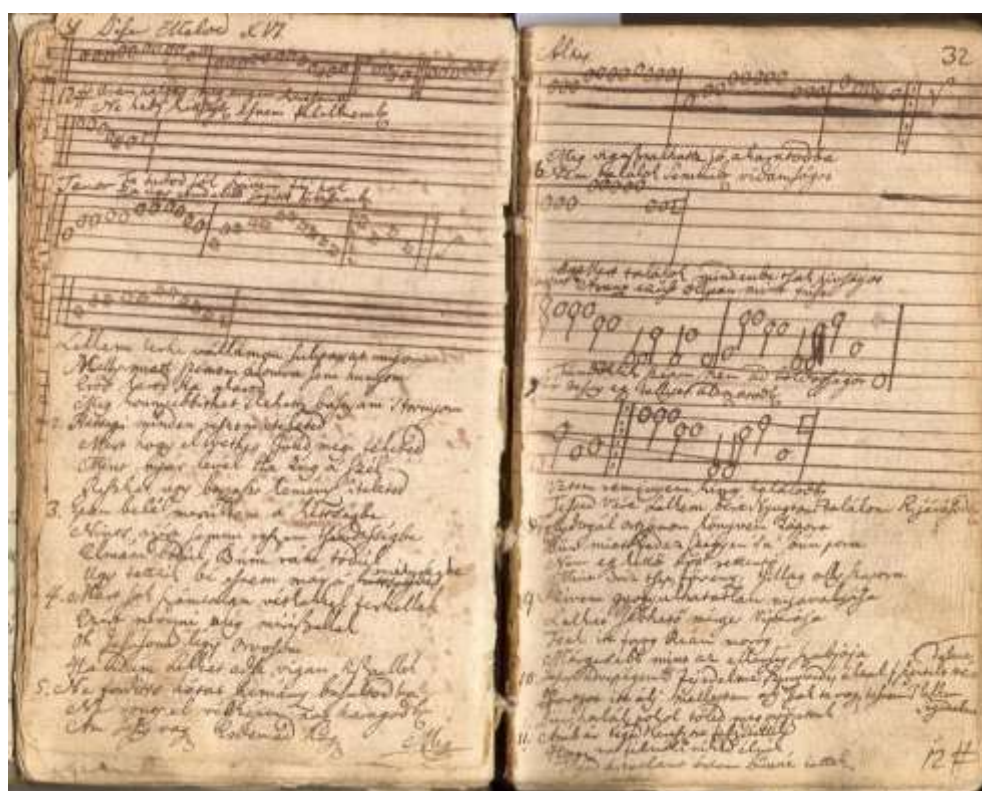
¹⁵ Bartha Dénes: A magyar énekelt vers forrásai Faluditól Horváth Ádámg.

http://epa.oszk.hu/00000/00001/00146/pdf/ITK_EPA00001_1932_03_274-287.pdf (2015. július 11.)

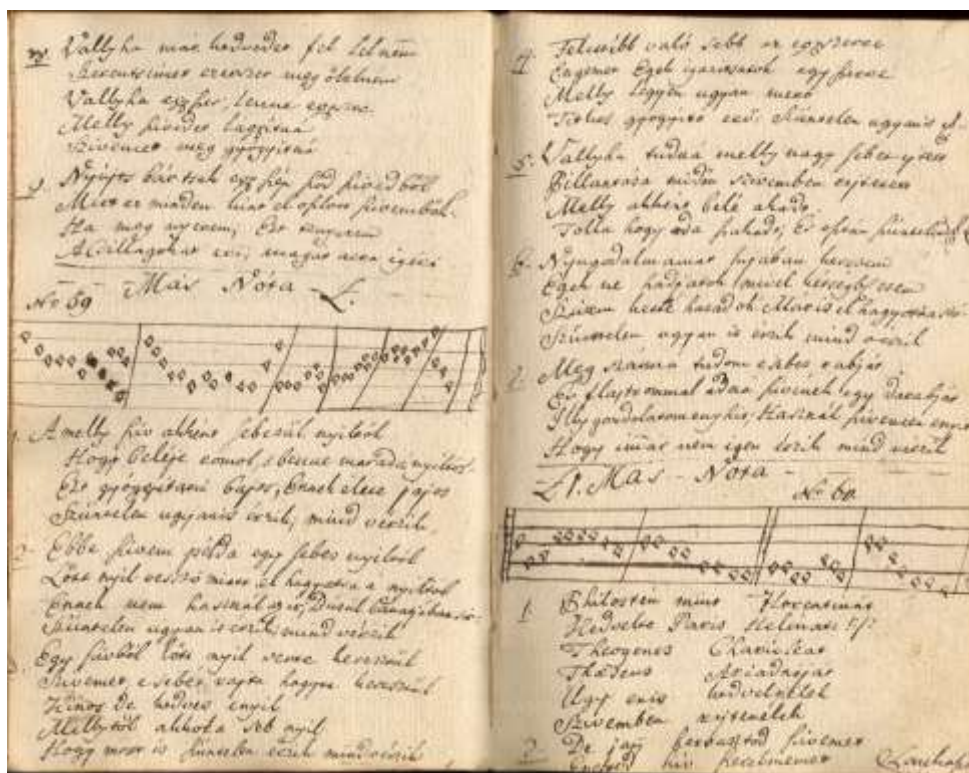
Egyszólamú dallamok lejegyzése Szarka János dallamgyűjteményében¹⁶

Egyszólamú dallamok Szkárosi-Járdánházi melodiáriumában, Szkárosi István kézírásával¹⁷

¹⁶ A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei szíves hozzájárulásával (KT. 1718)

¹⁷ A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei szíves hozzájárulásával (KT. 513.)

Egyszólamú dallamok Dávidné Soltáiraiból¹⁸

Sárospatakon az egyházi többszólamú éneklés korabeli gyakorlatának mintájára (Goudimel négyszólamú zsoltárai Maróthi György kiadásában) próbálták a világi dallamokat is megharmonizálni a dallamlejegyzők. Azonban híján voltak a magasabb szintű zeneelméleti ismereteknek, így nem ismerték fel a Goudimel-zsoltárok zenei törvényszerűségeit, s általában mindössze hármashangzat-tömbök jelentették a dallamkíséretet. Sajátos hangjegyzírást alkalmaztak: mivel a különféle kulcsok alkalmazása megnehezítette a gyakorlatlanabb kottaolvasók dolgát, egyetlen vonalrendszerben ábrázolták a szólamokat. A teljes vegyeskar minden szólamának megjelenítéséhez azonban kevésnek bizonyult az ötvonalas rendszer, ezért 6-12 soros vonalrendszert használtak a dallam hangterjedelme szerint, a különféle szólamokat pedig más-más jellel írták, egy darabon belül mindig azonos módon. Mivel nem csupán a kulcsok használatát mellőzték (s így a pontos hangmagasságot sem lehet teljes bizonyossággal megállapítani), hanem előjegyzések, módosítójelek, ütemvonalak sem szerepelnek a kottákban, továbbá a ritmusjelek vonatkozásában is elég szegényes a jelrendszer, e dallamok megfejtése, hangzásuk pontos felidézése nem egyszerű feladat. Barsi Ernő felhívja figyelmünket, hogy

„{...} a régi diákok az olvasásban segítette az, hogy a leírt dallamok élő zeneként ott voltak a köztudatban. Ma ez a hangzó háttér hiányzik. Pedig jó volna segítségül különösen azokban a darabokban, melyeknek mind dūr, mind moll olvasása elképzelhető. Ilyenkor a dallamoknak más forrásokban való lejegyzései vagy az élő hagyományban fennmaradt népi változatai nyújtanak segítséget az értelmezésben. Tempójelzés nincs. Dinamikai jeleket

¹⁸ A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei szíves hozzájárulásával (KT 630)

egész kivételesen, egy-két esetben találunk. Csak a XIX. században kezdik ezeket is jelölni.”¹⁹

Bartha Dénes, Szabolcsi Bence és Barsi Ernő foglalkoztak behatóbban a magyar kollégiumi zenei élettel, és publikáltak a témakörben. (Az ő értelmezéseik szerinti lejegyzések szerepelnek a mellékletben.)

Többszólamú dallamok Szkárosi-Járdánházi melodiáriumában, Járdánházi János kézírásával ²⁰

A melodiáriumokban lejegyzett dallamok zenei-stiláris összefoglalásakor Szabolcsi Bence tanulmányára támaszkodunk:²¹ a viszonylag kevés, régi magyar népzenei dalmű mellett az ekkoriban kialakuló újabb népdal réteg számossága feltűnő, mellette ott találhatók a népies-diákos dallamok, virágénekek, valamint a nyugati vonású műzenei dallamok.

Fontos kiemelni a XVIII. század Magyarországnak meghatározó történelmi eseményéhez, a Rákóczi szabadságharchoz kapcsolódó kuruc dalokat, illetve az ebben az időszakban végleges formáját elnyerő, és ezért hiteles történelmi dokumentációként kezelendő Rákóczi-nótát és Rákóczi indulót. Mindkét dallam több változatban él, több zeneszerzőt is megihletett, így különféle apparátusra készült feldolgozásai váltak híressé.

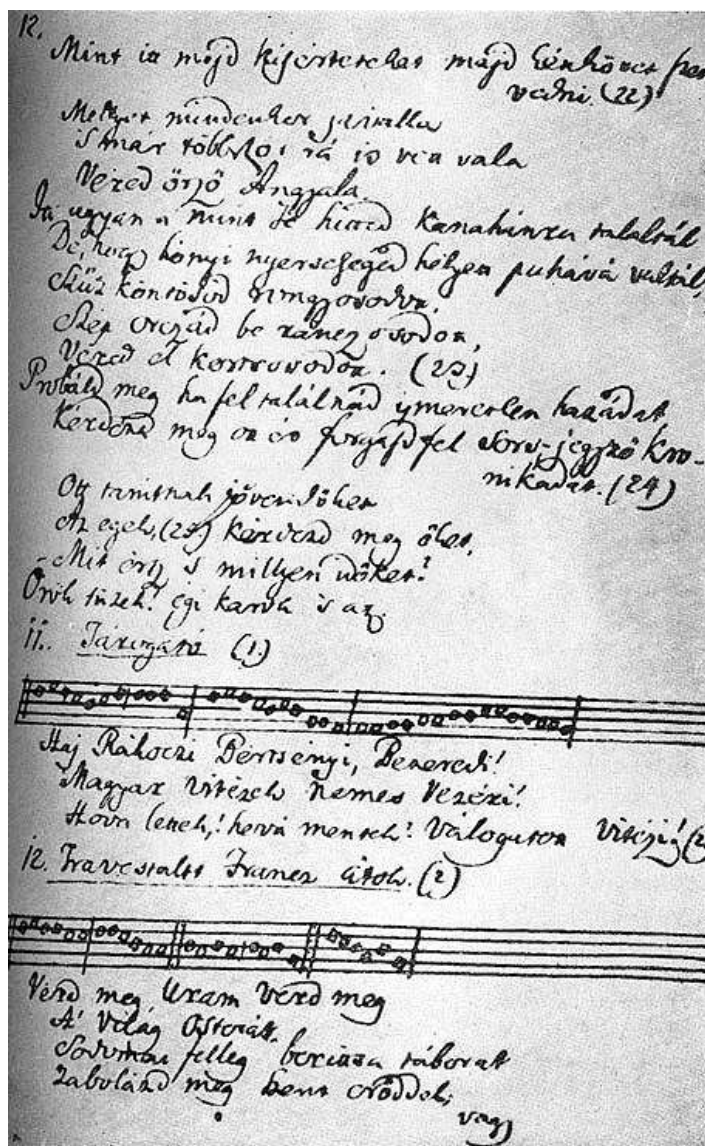
¹⁹ Barsi Ernő: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...” (Sárospataki diákdalok a 18. századból). Kazinczy Ferenc Társaság, Sárospatak, 1988. 9.

²⁰ A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei szíves hozzájárulásával (KT 513.)

²¹ Szabolcsi Bence: A XVIII. századi magyar kollégium zenéje. (Szabolcsi Bence: A magyar zene évszázadai. Tanulmányok. Sajtó alá rendezte Bónis Ferenc)

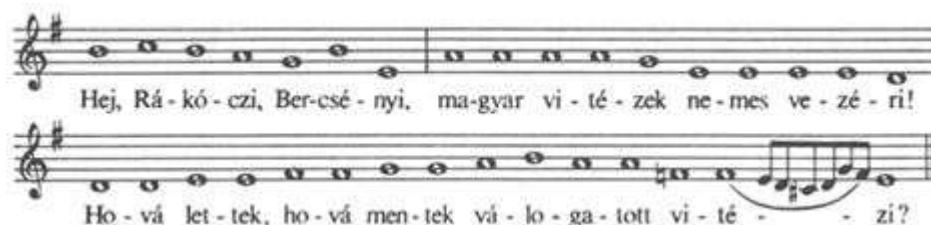
<http://mek.oszk.hu/02000/02044/html/2kotet/1.html> (2015. július 11.)

A Rákóczi-nóta Pálóczi Horváth Ádám gyűjteményéből, 1813.²²

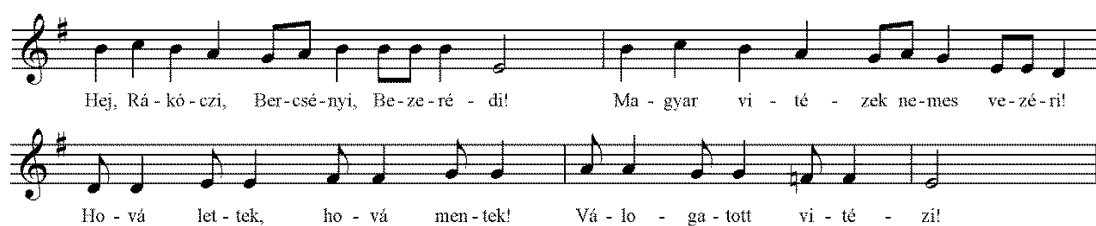
A Rákóczi-nóta szövege kétféle verzióban ismeretes: „Hej, Rákóczi, Bercsényi...” és „Jaj, régi szép magyar nép...”

A Rákóczi-nóta értelmezése²³

²²A kép forrása: Szabolcsi Bence: The Eighteenth Century. Song and Choir Literature. (Szabolcsi Bence: A Concise History of Hungarian Music.) <http://mek.oszk.hu/02100/02172/html/5.html> (2015. július 15.)

²³Dobszay László: Magyar zenetörténet. Gondolat, Budapest, 1984. 259.

A Rákóczi-nóta Pálóczi Horváth Ádám gyűjteményéből, ritmizált változat²⁴

A Rákóczi-nóta kóruskotta lejegyzése a Pataki melodiáriumban²⁵

A pataki kollégium melodiáriumainak zenetörténeti jelentősége mellett más vonatkozásban is kiemelkedő a pataki diákok tevékenysége a magyar zenekultúra terén: a XVIII. század végére ill. a századforduló idejére, az új évszázad elejére esik az első

²⁴ Szabolcsi Bence: The Decline of Residential Culture. Songs Produced by the „Kuruc” Movements (Szabolcsi Bence: A Concise History of Hungarian Music.) <http://mek.oszk.hu/02100/02172/html/48.html> (2015. július 15.)

²⁵ A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei szíves hozzájárulásával (KT 514)

népdalgyűjtő utak dokumentálása. Csokonai Vitéz Mihály, Egressy Béni, Tompa Mihály és Erdélyi János mind pataki diákok voltak, s életük bizonyos szakaszában mindannyian fontosnak tartották, hogy a magyar népi kultúra első kézből való merítését közkinccsé tegyék. Csokonai Vitéz Mihály (1773-1805) 1797-ben írt leveléből idéz Barsi Ernő:²⁶

„{...}’Régibb és újabb magyar népbeli dalok (Volkslieder), melyeket más csinos nemzeteknek példájára imitt amott kézírásokból és hallomásból összeszedvén, az elvesztéstől megmenteni kívánt Csokonai Vitéz Mihály. – Van már ilyen nóta mintegy háromszáz.’ Később kelt levelében már 450-ről ír. Nagyon lényeges, hogy nemcsak már feljegyzett dalokat másolgat, hanem ’hallomásból’ is jegyez le népdalokat. Pótolhatatlan veszteség, hogy ez a mintegy félezer népdalt tartalmazó gyűjtemény elveszett.”

Egressy Béni (1814-1851) zeneszerző mindössze két esztendeig tanult Patakon – sajnos anyagi okok és énekhangjának megbetegedése miatt abbahagyta pataki tanulmányait, később viszont már zeneszerzőként, 1843-ban megjelentett egy népdalokat és magyar nótákat tartalmazó, tervezett sorozat első (és egyben utolsó) kötetét, melyben találhatunk néhány új stílusú népdalt is.

Tompa Mihály (18817-1868) költőnk is pataki diák volt, lelkes kórustag. 1844-ben *Dalfűzér* címen 69 dalt tett közzé, melyből 52 ének a költő kézírásával került lejegyzésre, minden dal kottával együtt. Népdalok, népies műdalok és műdalok – a műfajok keveredése nem kisebbíti a költő elkötelezettségét a népi kultúra átörökítése ügyében. A pataki diákevek (1832-1845) vége felé kezdett a dalok gyűjtésével és lejegyzésével foglalkozni – ez a tény a a pataki kollégiumban történő zenei írás (kottázás) magas színvonalú tanítására utal.

Erdélyi János (1814-1868) költő pataki diákból (1832-1834) lett népdalgyűjtő, később maga is a pataki kollégium tanára. 1846-48 közt sajtó alá rendezte háromkötetes *Népdalok és mondák* gyűjteményét, mely anyagi kényszerűség miatt sajnos csak a népdalok szövegét tartalmazza. Később a Kisfaludy Társaság gondozásában 12 dal (szöveg és dallam együtt) jelent meg 1847-ben, de Erdélyi további dallamok megjelentetését is tervezte. Bartókot jóval megelőzve felismerte és hangoztatta a népzene értékét, az emberiség szellemi remekművei közé sorolva őket.

S bár a pataki kollégium zenei életének elkövetkező évtizedei remek dokumentációval bírnak, témánkhoz kapcsolódóan mégis a pataki diákok népdalgyűjtő tevékenységére fókuszálunk, amely a XX. század első évtizedeiben is folytatódott. Az első világháborút követően Dr. Újszászy Kálmán vezetésével faluszemináriumok szervezésére került sor, melyek során a diákok néprajzi gyűjtőmunkát végeztek.

„A gyűjtőszövegség anyaga nagyon sokrétű volt. Túlnyomó részét népdalszövegek teszik ki. Találhatók köztük szerelmi dalok, katonadalok, balladák, mondókák, gyermekjátékok, betlehemesek, karácsonyi, húsvéti köszöntő versek, szerelmes levelek, lakodalmi rigmusok, vőfélyköszöntők, mesék és adomák. Nagy kár, hogy a daloknak csupán a szövegét jegyezték le, dallamaikat nem. Úgy látszik, ezekben az években a kollégiumban folyó énektanítás nem volt olyan szinten, hogy a diákok dallamlejegyzésre is vállalkozhattak volna. A 18. században ezt, ha sajátos módon is, de meg tudták oldani. A 19. században

---

²⁶ Barsi-Szabó: op. cit. 70.

legalább a kórustagok értettek hozzá. A 20. század elején már nem volt meg a diákok ehhez szükséges kottaismerete. {...}A gyűjtés ennek ellenére is jelentős, mert pontos adatokat szolgáltat arról, hogy a század elején Pataktól a Felső-Tisza vidékig milyen dalokat énekeltek.”²⁷

A faluszemináriumok kulturális értékei mellett kiemelkedő jelentőséggel bír a sárospataki népfőiskola is, amely az ország különféle településeinek korábbi népfőiskolai kezdeményezéseit, próbálkozásait követően elsőként 1936-ban indult az országban, s vált az ezt követően kibontakozó országos mozgalom példájává. Az 1948-ig működő, legalább két és fél hónapos, bentlakásos népfőiskola programját a teológia tanári kara a „vallásos, ismeretközlő és gyakorlati” jelzőkben fogalmazta meg. A mindennapos ének Szabó Ernő irányításával valósult meg – a magyar népdalkincs megismerése mellett a népfőiskolások is megtanították társaiknak, vezetőiknek, oktatóiknak, vendégelőadóiknak falujuk, környékük kedves népdalait, de a műzene alapvető megismertetésére is sor került az élő zenével vagy lemezekkel színesített előadásokon.²⁸

***

A pataki melodiáriumok, valamint a faluszemináriumi és népfőiskolai népdalgyűjtő munkák jelentősége mellett a muzsikussá vált egykori pataki diákok, továbbá az 1857-ben első tanévét megkezdő tanítóképző intézet is hozzájárult Sárospatak zenei kultúrájának felvirágoztatásához. Jeles művészek csatlakoztak az intézmény tanári karához, kiknek előadó művészete vagy zeneszerzői tevékenysége nagyban emelte a város zenei életének rangját. A teljesség igénye nélkül néhányuk tevékenységét röviden bemutatjuk:

Ivánka Sámuel (1826-1884): a pataki kollégium (ekkor már református főiskola) ének-zenetanára (1860-1884). Számos újítással próbálta a pataki zenei nevelés színvonalát emelni: a zenei analfabetizmus megszüntetésének céljával, a tömegek zenei nevelésével és a kóruskultúra felvirágoztatásának szándékával több mint fél évszázaddal megelőzte Kodályt. Oktatási segédanyagok készítésével mozdította előre a diákok zenei fejlődését, de a kollégiumi énekkar működésére és a gyülekezeti énekmódra vonatkozóan is más elképzelései voltak, mint az addigi gyakorlat. Mellékletünkben részletet láthatunk *Énekésvi kézikönyvéből*, melyet 1862-ben adott ki a pataki református főiskola.

(Szotyori) Nagy József (1832-1909): pataki tanítóképző-intézeti tanár. Kántor-organista édesapja jelentette számára a gyerekkori zenei környezetet. 1848-ban a debreceni nemzetőr zenekarának tagja lett, a világosi fegyverletételt követően bölcsészettan tanult. Az iskolában kitűnt művészeti tehetségével, már főiskolásként zenekart vezetett, orgona- és zongorajátékkal szerepelt. 1855-től a nagykőrösi, 1869-től a sárospataki tanítóképzőben ének- zene tanárként dolgozott, de más tárgyakat is tanított. Különböző zeneműveket komponált énekhangra, zongorára, azonban

---

²⁷ Barsi-Szabó: op. cit. 120-121.

²⁸ Barsi-Szabó: op. cit. 161.

módszertani írásai tarthatnak különös érdeklődést a mai olvasó számára, melyek közül a *Vezérkönyv az énektanításban elemi és népiskolák számára* (Buda, 1872.), valamint a *Gyakorlókönyv az énektanításra. Az elemi I. és II. osztály számára* (Buda, 1872.) sárospataki pedagóguspályájához kötődik, s mindkettő pályadíjat nyert mű. Mellékletünkben betekintést nyújtunk *Vezérkönyv az énektanításban elemi és népiskolák számára* c. tankönyvébe.

Hodossy Béla (1864-1943): pataki énektanár, tanítóképző-intézeti igazgató, a református egyházzene egyik vezéralakja. Édesapja református elemi iskolai tanító volt, ő maga 1889-ben szerzett tanári képesítést nyelv- és történettudományból és zenéből. Még ugyanebben az évben Sárospatakra került, ahol a tanítóképző zenetanára lett. 1905-től 1923-ig a tanítóképző igazgatója is volt, 1935-ben vonult nyugállományba. Írt összhangzattan könyvet, szerkesztett református kántorkönyvet és iskolai dalgyűjteményt, de érdekelték a magyar zene törvényszerűségei és ritmusai is. Több egyházzenevel foglalkozó, önálló kötete is megjelent. Mellékletünkben egy 1903-ban készült dalgyűjteménye előszavát idézzük, melyben Kodályt jóval megelőzve fogalmazta meg a magyar dallamok fontosságát és kiemelt jelentőségét az iskolai tananyagban. E dalgyűjteményben a Rákóczi-nóta két változata is megtalálható.

H. (Homoródszentpáli) Bathó János (1872-1956): a református kollégium ének- és zenetanára (1904-1925). Az énekórák mellett kórust és zenekart vezetett, harmónium, orgona- és hegedűórákat adott, de az utókor elsősorban kompozícióit köti személyéhez. Zeneszerzői eredményeit számos díjjal is elismerték, egyebek közt 1934-ben a Magyar Írók és Zeneszerzők Egyesületének országos pályázatán ezüst oklevéllel jutalmazták, 1942-ben a Múzsza Zeneműkiadó Vállalat pályázatán pedig aranyérmet kapott. A pataki diákok „himnuszaként” ismert *Bodrog partján van egy város* kezdetű népies dala szerepel mellékletünkben, melyet Béres Ferenc előadásában megtalálhatunk a zenehallgatási ajánlásban is.

Kovács Dezső (1881-1964): tanítóképző-intézeti ének-zenetanár (1905-, igazgató (1923-1937). A Zeneakadémiát orgona és zeneszerzés szakon végezte el. Patakra kerülését követően a mindennapos tanítás mellett ifjúsági zenekart vezetett, a korábbi vonózenekart pedig fúvósokkal egészítette ki. Igazgatói tennivalói mellett módszertani segédanyagokat is készített, továbbá szakított időt a tanítóképzés ügyét előremozdító kompozíciók készítésére is: orgonaiskoláját és népiskolai dalgyűjteményét a képzős diákok használták, egyházi kórusművei templomokban csendültek fel, emellett *A vajda háza* címmel daljátékot írt négy képben, de zenekari műveket is komponált. Mellékletünkben *Preludium orgonára* c. szerzeményéből találunk egy oldalt saját kézírásával.

Klacsó Béla (1896-1977): pataki tanítóképző-intézeti ének-zenetanár és igazgatóhelyettes. Tanítói, majd történelem-ének szakos tanári oklevele birtokában 1930-1935 és 1952-1956 közt volt a képző ének-zenetanára, ez utóbbi négy esztendőben, nyugdíjba vonulásáig igazgatóhelyettese is. Zeneszerzéssel is foglalkozott, főként férfikarokat, dalokat és magyar nótákat komponált. Mellékletünkben Vajda János: *Húsz év múlva* c. költeményére írt férfikari szerzeményének kottáját közöljük.

Szabó Ernő (1904-1982): a pataki kollégium ének-zenetanára (1929-1952). Jogi tanulmányai mellett végezte a Zeneakadémián a hegedű és zongora tanszakot, ezt

követően került Sárospatakra 1929-ben. Mind a gimnáziumi, mind pedig a teológiai énekórák számát megnövelte, a hivatalosan előírt tanterv helyett eredeti népdalokat, valamint az európai és magyar zeneirodalom remekműveit tanította, az iskola hanglemezgyűjteményét pedig értékes darabokkal gyarapította. Három énekkart vezetett, regös csoportot szervezett, emellett hangszeres képzést is nyújtott az érdeklődő hallgatóknak, zenekart alapított, hangversenyeken pedig hegedűművész szólistaként emelte a város zenei életének rangját. (Sárospatak zenei örökségének bemutatása során alapmunkának tekintettük egykori tanítványával, Barsi Ernővel közösen írt könyvét.) Mellékletünkben a Kazinczy Ferenc versére komponált háromszólamú kórusműve szerepel (*Bordal*).

Bolvári (Szinok) Zoltán (1908-1993): tanítóképző-intézeti ének-zenetanár (1935-1937; 1954-1971). Értelmiségi szülők biztatására kezdte zenei tanulmányait – a Zeneakadémián először zongora tanszakon tanult, majd középiskolai énektanár és tanítóképző-intézeti zenetanár szakon szerzett oklevelet. Első alkalommal mindössze két tanévet töltött Sárospatakon, de már ekkor felfigyeltek széleskörű zenei tájékozottságára és képzettségére, valamint modern szellemiségére, mely a kortárs (Bartók, Kodály és Bárdos) kórusmuzsika népszerűsítésében, továbbá magas színvonalú hangversenyek szervezésében és az ezeken való közreműködésben (karvezető és zongorista) nyilvánult meg. Második, egyúttal végleges pataki tanársága nyugdíjazásáig tartott. Elméleti munkássága is jelentős, *Az ének-zene tanítás módszertana* címmel kétkötetes tananyagot készített, amely részletes útmutatást adott az alsó tagozatos énektanítás minden területe vonatkozásában. Ehhez kapcsolódóan elkészítette *Dalkísérek zongorára* címmel 190 nép- és ifjúsági dal hangszerkíséretes változatát az 1-4. osztály, 112 dalét pedig az 5-8. osztály számára. Mellékletünkben saját kézírásával a pataki diákok H. Bathó János dala mellett második himnuszként számon tartott szerzeményét közöljük, melyet E. Kovács Kálmán szövegére komponált (*Pataki diákok dala*).

Tóth Károly (1911-1984): tanítóképző-intézeti ének-zenetanár (1937-74). Kántor-tanító édesapjától, óvónő édesanyjától a szülői házban megtanulta a zene szeretetét. Elemi iskolai és szaktanítói végzettsége mellett középiskolai énektanár és tanítóképző-intézeti zenetanár oklevelet szerzett a Zeneakadémián. Az elméleti tárgyak mellett (zenetörténet, módszertan, ének) hangszeres muzsikát is tanított: harmónium-, zongora-, hegedű- és orgonajátékot, továbbá énekkart és zenekart is irányított. Járási és városi zenei együtteseket vezetett, emellett több országos szakmai testület munkájában is tevékeny részt vállalt. Mellékletünkben *Kossuth Lajos ablakára c.* férfikari szerzeményének kottáját közöljük.

Barsi Ernő (1920-2013): a Magyar Kultúra lovagja, Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszttel, Kiss Áron- és Apáczai Csere János-díjjal (továbbá számos egyéb elismeréssel) kitüntetett hegedűművész, főiskolai tanár, néprajztudós, népdalgyűjtő, lelkész, egykori pataki diák (1931-1942). Tanító házaspár szülöktől kapta az indíttatást a nép, a kultúra szeretetére, majd

„a sárospataki református kollégium neveltjeként tudatosult benne a paraszti kultúra, elsősorban a népdal értéke, jelentősége. Életének meghatározó 11 évét töltötte a Bodrog-

parti Athén ihlető légkörében, a gimnázium után a teológiát is ott végezte el. Elhivatottságának és munkálkodásának indítékait onnan vitte magával, ahogyan erről gyakran vallott.”²⁹

Teológiai tanulmányai mellett Szabó Ernő felkészítésével sikeres magánvizsgát tett a Zeneakadémia hegedű tanszakának 1-2. évfolyama anyagából – 1942-től ott folytatta tanulmányait, s szerzett hegedűtanári diplomát. 1947-től Győrben élt, az ottani konzervatóriumban, majd a tanítóképzőben folytatta zenepedagógusi működését. 1955-től rendszeresen foglalkozott népdalgyűjtéssel, 1970-ben pedig szellemi néprajzból szerzett doktori fokozatot. A paraszti kultúrának, a népdalok szeretetének átörökítése átszötte egész életpályáját, mely során a tanítás mellett folyamatosan vezetett kórust, népdalkört, rendszeresen adott hangversenyeket és tartott előadásokat. Számos könyv és tanulmány mutatja aktív publikációs tevékenységét. (Sárospatak zenei örökségének bemutatása során alapmunkának tekintettük egykori tanárával közösen írt könyvét, valamint a melodiáriumi dallamok megfejtését mai kottázási formában tartalmazó gyűjteményét.) Zenehallgatási ajánlásunkban jó szívvel szerepeltetjük *Bodrog partján nevelkedett tulipán - sárospataki diákdalok a XVIII. századból* c. CD-jét, melyen hasznos ismertető szövege mellett az általa vezetett Melodiárium Kamarakórus énekét is meghallgathatjuk.

Béres Ferenc (1922-1996): Liszt-díjas dalénekes, Érdemes és Kiváló Művész. Szegény parasztsaládból került az elemi iskola elvégzése után a sárospataki főgimnáziumba (1934-1938). 19 éves korában bejárta Erdélyt, s ekkor ismerkedett meg a valódi népművészettel; később Budapesten közreműködött a Népi Ének-, Tánc- és Játékegyüttes létrehozásában. Néprajzot, művészettörténetet és folklorisztikát tanult a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter és zongoraművész felesége anyagi és erkölcsi támogatásával bontakozott ki zenei karrierje: az 1948-ban megszervezésre került Honvéd Együttes énekes szólistája lett. A később Magyar Néphadsereg Művészegyüttese néven külföldön is nagy elismertségre szert tevő társulat tagjaként számos hazai és külföldi siker részesévé vált. Az 1957-ben újjászervezett Országos Filharmónia szólistája lett. Életútja során végig erősen kötődött Sárospatakhoz: hírnevét, országos elismertségét felhasználva kulcsszerepe volt abban, hogy Sárospatak 1968-ban visszakapta városi rangját. A városnak adományozott képzőművészeti magángyűjteményéből 50 db alkotást azzal a szándékkal, hogy példáját mások is kövessék, s így létrejöjjön Sárospatakon egy képtár. Szándéka 1970-ben vált valósággá: ekkor nyílt meg a Sárospataki Galéria. Zenehallgatási ajánlásunkban Béres Ferenc hangfelvételeiből az 1963-ban készült *Virágénekek* c. lemez szerepel, amelyet Párizsban a Francia Lemez-akadémia a hanglemezek nemzetközi versenyében első díjjal jutalmazott.

---

²⁹ Kováts Dániel: Barsi Ernő 90 éve. Széphalom 20. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2010. 561.

Felhasznált irodalom:

- A magyarországi népfőiskola megalakulása. A Magyar Népfőiskolai Collegium weblapja. http://www.nepcoll.hu/?page_id=138 (2015. július 21.)
- Apollo zeneműfolyóirat, magyar férfikarok anthológiai gyűjteménye. (Alapította Goll János) 585. Klacskó Béla-Vajda János: Húsz év múlva.
- Barsi Ernő: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...” (Sárospataki diákdalok a 18. századból). Kazinczy Ferenc Társaság, Sárospatak, 1988.
- Barsi Ernő – Szabó Ernő: A pataki kollégium zenei krónikája. Zeneműkiadó, Budapest, 1984.
- Bartha Dénes: A magyar énekelt vers forrásai Faluditól Horváth Ádámig. http://epa.oszk.hu/00000/00001/00146/pdf/ITK_EPA00001_1932_03_274-287.pdf (2015. július 11.)
- Bartha Dénes: A magyar énekelt vers forrásai Faluditól Horváth Ádámig. Adattár. http://epa.oszk.hu/00000/00001/00147/pdf/ITK_EPA00001_1932_04_382-397.pdf (2015. július 11.)
- Bartha Dénes: Magyar zenekultúra a török hódoltság korában. (Magyar művelődéstörténet I. Szerk.: Domanovszky Sándor, Balanyi György, Szentpétery Imre, Mályusz Elemér, Varjú Elemér) Digitális kiadás: Arcanum Adatbázis Kft. 2003. <http://mek.oszk.hu/09100/09175/html/54.html> (2015. július 6.)
- Bolvári-Takács Gábor: Bolvári Zoltán, a zenepedagógus (1908-1993). Bibliotheca Comeniana VIII.; Művelődésünk múltjából. Magyar Comenius Társaság, Sárospatak, 1999. 129-146.
- Bolvári-Takács Gábor: Portré Béres Ferenc énekművésről. Zempléni Múzsza, 2001. 1. évf. 4. szám, 44-46.
- Bordás István – Dobrik István: A Sárospataki Képtár Béres Ferenc-gyűjteménye. Zempléni Múzsza, 2001. 1. évf. 4. szám, 47-49.
- Comenius, Johan Amos: Schola Ludus, Amsterdam, 1657. Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, FF 230.
- Dávidné Soltári (1790-1791; Daróty József lejegyzésében); Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, KT 630.
- Dobay Béla: Vallomás a nótás Bathó Jánosról. Zempléni Múzsza, 2005. V. évf. 1. szám, 77-79.
- Dobszay László: Magyar zenetörténet. Gondolat, Budapest, 1984.
- Fehér Erzsébet: Az Orbis Pictus magyarországi kiadásai. Bibliotheca Comeniana V. (Comenius és a magyar művelődés.) Magyar Comenius Társaság, Sárospatak, 1994. 93-95.
- Földyné Asztalos Adrienne: Kovács Dezső (1881-1964). Sárospataki Pedagógiai Füzetek 7. (A tanítóképzés múltjából. A nevelőképzés műhelyéből.) Comenius Tanítóképző Főiskola, 1983. 95-106.
- Földyné Asztalos Adrienne: Minőség és szeretet. Száz éve született Szabó Ernő. Zempléni Múzsza, 2005. V. évf. 1. szám, 80-83.
- Gyöngyösi Péter: Ivánka Sámuel, a pataki zenepedagógus. Széphalom, 2. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 1988. 255-269.
- Hodossy Béla: http://www.parlando.hu/2014/2014-2/2014-evi_szuletesi_evfordulok_ZT.htm (2015. július 21.) és <http://eorsegh.blogspot.hu/2010/01/kanaszkurtoles-az-1870-es-evekben.html> (2015. július 21.)

- Klacskó Béla: <http://lexikon.katolikus.hu/K/Klacskó.html> (2015. július 21.)
- Kováts Dániel: Barsi Ernő 90 éve. Széphalom 20. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2010. 561-562.
- Orbán József: A sárospataki énekkar története. Sárospatak, 1882.
- Pataki melodiárium, 1798; Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, KT 514.
- Szabolcsi Bence: The Decline of Residential Culture. Songs Produced by the „Kuruc” Movements (Szabolcsi Bence: A Concise History of Hungarian Music.) <http://mek.oszk.hu/02100/02172/html/47.html> (2015. július 15.)
- Szabolcsi Bence: The Eighteenth Century. Song and Choir Literature. (Szabolcsi Bence: A Concise History of Hungarian Music.) <http://mek.oszk.hu/02100/02172/html/5.html> (2015. július 15.)
- Szabolcsi Bence: A XVIII. századi magyar kollégium zenéje. (Szabolcsi Bence: A magyar zene évszázadai. Tanulmányok. Sajtó alá rendezte Bónis Ferenc. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1961.) <http://mek.oszk.hu/02000/02044/html/2kotet/1.html> (2015. július 11.)
- Szarka János melodiáriuma (1798); Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, KT 1718.
- Szkárosi-Járdánházi melodiárium (1787-1792); Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, KT 513.
- Szotyori Nagy József: Pallas Nagy Lexikona, XII. 917. 1. és önéletrajzi adatok. <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/073/pc007348.html> (2015. július 22.)
- Takács Béla: A sárospataki nyomda története. Magyar Helikon, 1978.
- Tárogató. Magyar dalgyűjtemény. (Szerkesztette Hodossy Béla.) Zemplén megyei tanítóegyesület, Sárospatak, Trócsányi Bertalan bizománya, 1903.
- Varga Erzsébet: A Tanítóképző Intézet híres tanárai – Tóth Károly élete és munkássága. Főiskolai szakdolgozat. (Konzulens: Földy Ferenc). Comenius Tanítóképző Főiskola, Sárospatak, 1989.

MELLÉKLET

Zenehallgatási ajánlás:

1. A Rákóczi-nóta dallamának feldolgozásai:

Liszt Ferenc: Magyar Ünnepi Dal <https://www.youtube.com/watch?v=g2r3BndLsBg> (2015. július 12.)

Kobzos Kiss Tamás Jajj, régi szép magyar nép

<https://www.youtube.com/watch?v=fjdGPQ4CIhQ> (2015. július 12.)

2. Rákóczi induló:

<https://www.youtube.com/watch?v=6gwjwNcvLsg> (2015. július 12.) (Rákóczi hadnagya film)

<https://www.youtube.com/watch?v=vo6eVtLWPXc> (2015. július 12.) Liszt (Cziffra)

<https://www.youtube.com/watch?v=wSKCIYZ5mIU> (2015. július 12.) Liszt (Vásáry)

<https://www.youtube.com/watch?v=z3ChJk6Qddg> (2015. július 12.) Berlioz (Ferencsik)

3. Farkas Ferenc: Pataki diákdalok vegyeskarra

https://www.youtube.com/watch?v=C6SiEBNd_Qo (2015. július 12.)

4. Virágénekek a 16-18. századból - Béres Ferenc énekel 1.

<https://www.youtube.com/watch?v=TDUgwz76kD4> (2015. július 12.)

Virágénekek a 16-18. századból - Béres Ferenc énekel 2.

<https://www.youtube.com/watch?v=yH2FoOKj3p8> (2015. július 12.)

Virágénekek a 16-18. századból - Béres Ferenc énekel 3.

https://www.youtube.com/watch?v=f_goWI0ei8c (2015. július 12.)

Bodrog partján – Béres Ferenc énekel

<https://www.youtube.com/watch?v=ZXKoND86Pmc> (2015. július 12.)

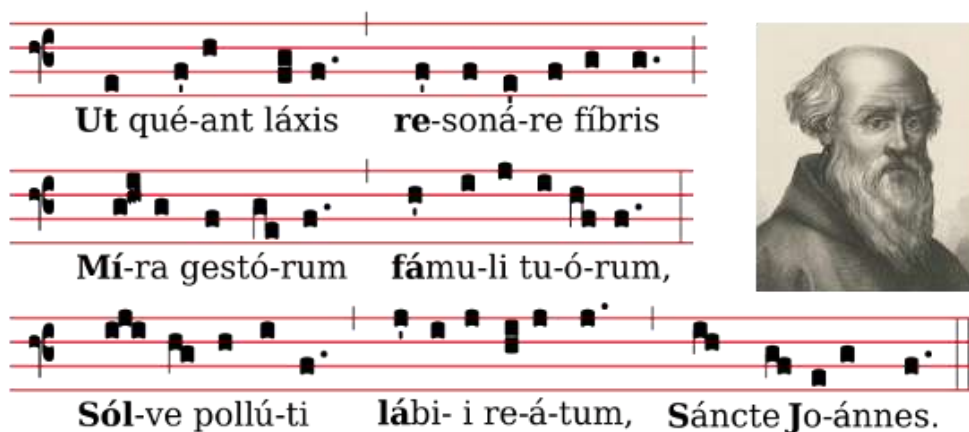
5. Kuruc dallamok tárogatón

https://www.youtube.com/watch?v=YZxlcaWjpZ4&index=29&list=PLOwejHz5zG5GA_zHWDLpZzMym8I0CTpeE (2015. július 12.)

6. Barsi Ernő/Melodiárium Kamarakórus: *Bodrog partján nevelkedett tulipán - sárospataki diákdalok a XVIII. századból. CD, 1999.*

7. Nagy Csaba: Hej, Rákóczi! Krasznahorka büszke vára. CD, Hungaroton Classic, 1995.

Arezzói Guido ((991/992?–1050) itáliai bencés szerzetes nevéhez fűződik a kottairás (notáció), a négy vonalból álló vonalrendszer bevezetése, a zenei kulcsok egységes alkalmazása, valamint a kottaolvasást elősegítő szolmizációs rendszer megalkotása. Alább közölt Szent János himnuszában³⁰ minden egyes szövegsor egy hanggal magasabban kezdődik, és a kezdő szótagok adják a szolmizációs hangok neveit (ut-re-mi-fa-sol-la). Ebben az időben a ritmust még nem jelölték, de a hangmagasságot már a legpontosabban tudták ábrázolni.

Ut qué-ant láxis re-soná-re fíbris

Mí-ra gestó-rum fámu-li tu-ó-rum,

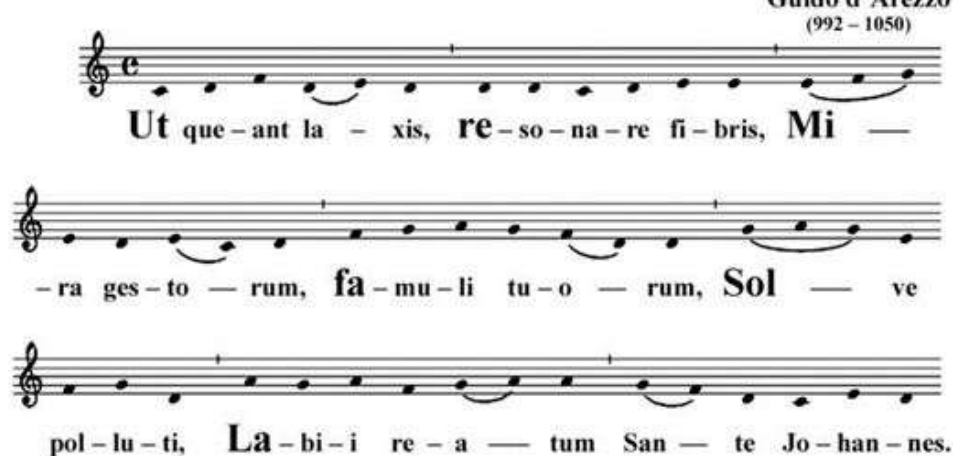
Sól-ve pollú-ti lábi- i re-á-tum, Sáncte Jo-ánnes.

„Hogy könnyült szívvel csoda tetteidnek zenghessék hírét szabadult szolgálid,
oldd meg, Szent János, kötelét a bűntől szennyes ajaknak.” (Sík Sándor fordítása)

A Szent János himnusz modern kottázási formában, a gregorián zene átírásának megfelelően ritmusjelölés nélkül:

Ut queant laxis

Guido d'Arezzo
(992 – 1050)

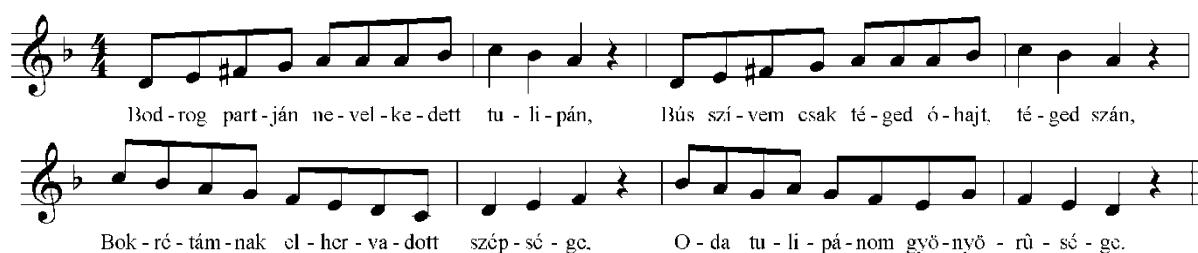
Ut que – ant la – xis, re – so – na – re fí – bris, Mi —

– ra ges – to — rum, fa – mu – li tu – o — rum, Sol — ve

pol – lu – ti, La – bi – i re – a — tum San — te Jo – han – nes.

³⁰ Az ábra forrása: <http://aisz.orumhirek.hu/Gregorian/arezzoi.htm>

Kulcsár Pál melodiárium
(1775-1785) II. 35.

1. Bodrog partján nevelkedett tulipán,
Bús szívem csak téged óhajt, téged szán,
Bokrétámnak elhervadott szépsége,
Oda tulipánom gyönyörűsége.

2. Az én kedves szeretőmtől megválok,
Amelyet én nem kevésbé sajnálok,
Immár tőled, édes rózsám, megválok,
Más országban nyugodalmat találok.

3. Hogyha tehát tőlem elmegy, drága kincs,
Gyöngyfekete két szemeddel rám tekints,
Én is téged emlegetlek, míg élek,
Egyetlen egy gyönyörűséges lélek.

(Barsi: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...”, 76.)

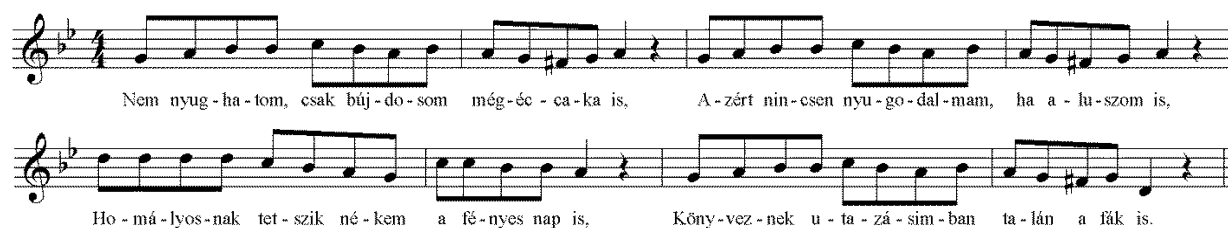
Szkárosi-Járdánházi melodiárium
(1787-1792) 234-5.

„plundra: a német dragonyosok egyenruhája; térd alatt vagy bokában összeszűkülő, igen bő férfinadrág” (Barsi: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...”, 60.)

Kulcsár Pál melodiárium
(1775-1785) II. 53.

1. Nem nyughatom, csak bujdosom még éccaka is,
Azért nincsen nyugodalmam, ha aluszom is,
Homályosnak tetszik nékem a fényes nap is,
Könyveznek utazásimban talán a fák is.
2. Mondjátok meg, mi az oka, hogy keserűség
Éjjel, nappal szorongatja szívemet inség,
Mert kit szívem híven szeret, kemény lánggal ég,
Mondjátok meg, kínjaimban mikor leszen vég?
3. Nem nyughatom, csak bujdosom, mint sebes szarvas,
Mert kit szívem szívből szeret, olyan, mint a vas.
Természete hideg hozzám, mint hideg havas,
Régi hideg szeretete lesz hozzám avas.
4. Lidiában tigris módra felnőtt oroszlán,
Avagy csupa álla fene, mely csak vért kíván,
Pusztán talált prédájával soha így nem bán,
Kősziklánál keményebb szív, ki engem nem szán.
5. A szerencse tündér kincse forgó kerekén,
Öröm után sólyom szárnyán következik kín.
Ámbár örül, ha könnyörül néha valakin,
Nem állandó, de múlandó és csak hamu szín.
6. Én is éltem, vígan éltem, és hogy semmi kár
Ártásomra, bántásomra hát soha nem jár.
De látod-é, nem szánod-é, mint megestem már,
Halál préda lettem volna én ez előtt bár.

(Barsi: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...”, 77.)

Er - dő - kön, me - ző - kön já - ró, Térj visz - sza é - ke - sen szó - ló szép rá - ró!

Csen - de - sít - sed szép szár - nya - id, áll - ja - nak meg - már el - fá - radt lá - ba - id!

Szi - vem se - be - sí - ted, víg ked - vem e - pesz - ted, Él - tem rö - vi - dí - ted, mert bi - zony é - ret - ted

kész vol - nék le - ten - ni én é - le - te - met.

1. Erdőkön, mezőkön járó,
Térj vissza ékesen szóló szép ráró!
Csendesítsed szép szárnyaid,
Álljanak meg már elfáradt lábaid!
Szívem sebesítéd, víg kedvem epesztéd,
Éltem rövidítéd, mert bizony éretted
Kész volnék letenni én életemet.

2. Dárdához hasonló szíved,
Mágnes szeretetihez hasonló képed,
Kedves ékes termeted,
Sok szív fárad, sok szem árad éretted.
Te voltál örömöm, lettél hegyes töröm,
Mert a régi öröm, mellyel fejem töröm,
Lett énnékem keserű.

Szabolcsi Bence értelmezése

(Barsi: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...”, 104.)

Szkárosi-Járdánházi melodiárium
(1787-1792) 239.

The first system of the musical score consists of four staves. The top three staves are in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The bottom staff is in bass clef with the same key signature and time signature. The melody is written across the staves with lyrics underneath. A small '8' is written below the third staff.

A - zok é - lik vi - lá - gu - kat, a - kik ket - ten há - lál - nak, Mi - vel a - zok tel - jes ő - rő -

The second system of the musical score consists of four staves, continuing the melody from the first system. The notation and key signature remain the same. The lyrics continue underneath the staves. A small '8' is written below the third staff.

mőt egy - más - ban ta - lál - nak. De én sze - gény, jaj, csak e - gye - dül há - lok, Vi - gasz - ta - lást sem - mi - be sem

The third system of the musical score consists of four staves, concluding the piece. The notation and key signature remain the same. The lyrics continue underneath the staves. A small '8' is written below the third staff.

ta - lá - lok.

„Eredeti záróakkord hibás. Befejezésre az utolsó ütemet ajánlotta Farkas Ferenc.” (Barsi: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...”, 33.)

Bordal (Kazinczy Ferenc)
Régi pataki diákdal felhasználásával egyszerű karra tette: Szabó Ernő

Fogy az é - let, snem so - ká - ra Szép ko - rom - majd el - re - pül;

The first system of the musical score consists of three staves. The top staff is the vocal line, written in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 3/4 time signature. It contains the lyrics 'Fogy az é - let, snem so - ká - ra Szép ko - rom - majd el - re - pül;'. The middle and bottom staves are piano accompaniment, also in treble clef with one flat and 3/4 time. The melody is simple and folk-like, with a mix of quarter and eighth notes.

Ér - zem, mesz - sze nincs ha - tá - ra, majd ko - mor te - lé - re dül.

The second system of the musical score consists of three staves. The top staff is the vocal line, continuing the melody from the first system. It contains the lyrics 'Ér - zem, mesz - sze nincs ha - tá - ra, majd ko - mor te - lé - re dül.'. The piano accompaniment continues with the same simple, folk-like style.

De bor - ral se - bes szár - nyá - nak Lép - vesz - sző - ket hany - ha - tok,

The third system of the musical score consists of three staves. The top staff is the vocal line, continuing the melody. It contains the lyrics 'De bor - ral se - bes szár - nyá - nak Lép - vesz - sző - ket hany - ha - tok,'. The piano accompaniment continues with the same simple, folk-like style. The system ends with a double bar line.

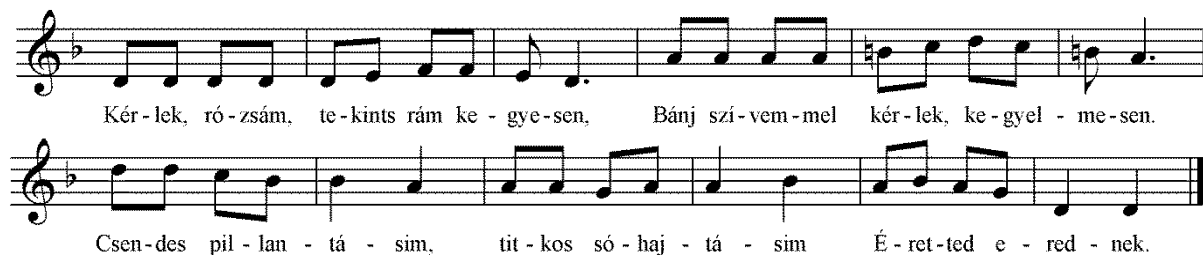
1. Fogy az élet, s nemsokára szép korom majd elrepül.
Érzem, messze nincs határa, majd komor telére dül.
De borral sebes szárnyának lép vesszőket hányhatok,
Bort hamar, bort múlásának, ha iszom, kacaghatok.

2. Még most hála istenimnek, kelyhem bátran forgatom.
Még most hála istenimnek, Lollimat csókolhatom.
Még nincs, aki elfogassa gyanuba vett levelem,
Nincs aki tudakoztassa, ki sziszeg titkon velem.

3. Lányka jer, jer, mártsd rózsádat kelyhem édes nedvibe,
Fonjad azt, s mellpántlikádat hajam barna fűrtibe.
/:Ingereld szám szomjuságát, s ah, éreztessed velem,
Éltemnek fő boldogságát hogy csak kebleden lelem:/

(Barsi: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...”, 86-88.)

Dávidné Soltári
(1790-1791)

„Erdélyi János saját bevallása szerint erre a dallamra (ill. ennek akkor élő változatára) alkalmazta Petőfi: Juhászlegény, szegény juhászlegény kezdetű versét, s úgy terjedt el a nép ajkán.”
(Barsi: „Bodrog partján nevelkedett tulipán...”, 45.)

Bodrog partján van egy város

Szigethy Ferenc

H. Bathó János

Bod - rog part - ján van egy vá - ros, én is lak - tam ben - ne.

3 Száz - szor volt ott a szí - vem - nek ka - ca - gó jó - ked - ve. De sok ál - mot, sok ö - rö - met

6 sut - to - gott az is - ko - la - kert bó - lin - ga - tó fá - ja! De - re - se - dő ö - reg - fej - jel,

9 könny - be lá - badt két sze - mem - mel, Ma sem bí - rok a szí - vem - mel, ha gon - do - lok rá - ja.

1. Bodrog partján van egy város, én is laktam benne,
Százszor volt ott a szívemnek kacagó jókedve,
De sok álmot, sok örömet
suttogott az iskolakert bólingató fája!
Deresedő öreg fejjel, könnybe lábadt két szememmel,
Ma sem bírok a szívemmel, ha gondolok rája.

2. Valahol egy régi-régi kicsi utcán messze,
Diákdalos ifjúságom ott van eltemetve.
Hej, de egyszer egy nótával elmegyek még,
Csak azt az egy boldog órát várom,
Felhajtom a pohár borom, új nótámat eldalolom,
Megsiratom nótás-dalos elszállt ifjúságom.

Patali didloli dala
E. Koohe Uleudi

Moderato

1. Sa-sos-pa- tal, te Bod-rog-pas-ti At-hen, Sóp if-jú sá-gom ked-vei vá-ro
2. vá-sos minden bol-ta em-lek, A ki-vee hoz-sá min-dig víz-sze-
3. mit sze-sel-műnké sely-vi sz-ga, A Bod-rog part-ján meg-der-méit a
4. fők az ő-zi szel-ben sir-mak, Az ife-fü sá-gom víz-sza-al-mo

Udolcsig szelén

Refrein

sa, A sos-a-kár- ho-vá is oet-het in-men, A-nit ad-tal, nem fe-le-dom so-ha.) A Bod-rog
jár, Az al-ma-ter e-dei, jó a nyám velt, So-kat me-nelt a bus Ra-ko-zi vár. p
ré, Fa-gyál-ka- u tél a vót-tük-ze-se, Nem lá-tom ben-ne szép szem-szél-nét
dom, A szepem-le- kelé új-ti-zek-kei ég-nék, Túl-er-en-tül új-ra té-qi szel-da-lom!

Ugyez! f, new fiz!

cresc.

part-ján szel-kei ked-vei, A Bod-rog part-ján per-sel-öb-a nyar, A Bodrog part-ján al-mo-sz-va

1. 2. 3. 4.

jár-tuk, a Bod-rog part-ján víz-sze-gon-dol-kei rá-n. Az ő-zi rá-n.
2. Az ő-zi rá-n.
3. A-hal vi-
4. A-nul-ga

Pataki diákok dala

E. Kovács Kálmán

Bolvári Zoltán

Sá - ros - pa - tak, te Bod - rog - par - ti At - hén, szép if - jú - sá - gom ked - ves vá - ro - sa, a sors a -

6 kár - ho - vá is vet - het in - nen, A - mit ad - tál, nem fe - le - dem so - ha. A Bod - rog

10 part - ján sok - kal szebb a má - jus, a Bod - rog part - ján per - zse - löbb a nyár, a Bod - rog

14 part - ján ál - mo - doz - va jár - tunk, a - Bod - rog part - ján víz - sza - gon - dolsz rám.

1. Sárospatak, te Bodrog-parti Athén,
Szép ifjúságom kedves városa,
A sors akárhová is vethet innen,
Amit adtál, nem feledem soha.
A Bodrog partján sokkal szebb a május,
A Bodrog partján perzselőbb a nyár,
A Bodrog partján álmodozva jártunk,
A Bodrog partján visszagondolsz rám.

2. Az őszi város minden bokra emlék,
A szívem hozzá mindig visszajár,
Az almamáter édes, jó anyám volt,
Sokat mesélt a bús Rákóczi vár.
A Bodrog partján sokkal szebb a május,
A Bodrog partján perzselőbb a nyár,
A Bodrog partján álmodozva jártunk,
A Bodrog partján visszagondolsz rám.

3. Ahol virult szerelmünk szép virága,
A Bodrog partján megdermedt a rét,
Fagyot lehel a tél a víz tükrére,
Nem látom benne szép szemed színét.
A Bodrog partján sokkal szebb a május,
A Bodrog partján perzselőbb a nyár,
A Bodrog partján álmodozva jártunk,
A Bodrog partján visszagondolsz rám.

4. Amíg a fák az őszi szélben sírnak,
Ha ifjúságom visszaálmodom,
A szép emlékek új tüzekkel égnek,
Fölcsendül újra régi szép dalom.
A Bodrog partján sokkal szebb a május,
A Bodrog partján perzselőbb a nyár,
A Bodrog partján álmodozva jártunk,
A Bodrog partján visszagondolsz rám.

Tárogató. Magyar dalgyűjtemény. Szerkesztette Hodossy Béla.

ELŐSZÓ

„Ez a könyv abban különbözik hasonló célú gyűjteményektől, hogy elsősorban és kizárólag *magyar* akar lenni. „Ne legyenek te néked idegen Isteneid!”

Idegen rhythmus- és idegen dallamoknak már a tanítás alsó fokán való alkalmazása: árulás a nemzeti Genius ellen.

Ugyan ki látta valaha, hogy a külföld iskoláiban magyar dallamokat tanítottak volna? Nekünk sincs szükségünk idegenre, annyival kevésbbé, mert nemzeti és népdalaink szöveg és dallam tekintetében kitűnő választékát adják a tanításra legalkalmasabb anyagnak.

A ki aranyat akar nyerni, ne alchimizáljon, hanem menjen le az aranybánya mélyébe; vízből nem lehet aranyat főzni. A ki pedig az ifjúságot nemzeti szellemben akarja nevelni, keresse a nemzeti érzés fejlesztésének legősibb s legtermékenyebb forrásait. Idegen terméknek idegen a párázata.

E könyv az ifjúsági egyesületek számára is elkészült; e nemben – ha nem tévedek – első; különös tekintettel voltam aztán a népiskolák felső s a polgári iskolák s középiskolák alsó osztályának céljára; ezen a réven többszörösen is közélről érinti a tanítóképzők s tanítók célját is.

Sárospatak, 1903. július

Hodossy Béla”

Tartalom:

- I. Isten, haza, király, nemzet
- II. Török világ
- III. Kurucz dalok
- IV. Szomorú dalok
- V. Csendes dalok
- VI. Pásztorélet
- VII. Betyár- (szegény legény-) nóták
- VIII. Indulók (tornadalok)
- IX. Katonadalok
- X. Vig dalom (Tréfás dalok)
- XI. Gyászdalok

(Népdalok, népies műdalok, saját szerzemények szerepelnek a gyűjteményben.)

42. Rákóczi siralma.

Lassan. *Kurucz-dal.*

f

Jaj, ré-gi szép magyar nép, Az el-len-ség

p

té - ged mi - kép #szak - gat s tép!

élénkebben *lassabban*

Mi - re ju - tott ál - la - po - tod. Rom - lan - dó cse - rép?
Mint egy é - kes e - le - ven kép, Vol - tál o - lyan szép.

nyújtva *mint elől* *f*

Ma - gyar nép. De a sas - nak kör - me kö - zött

fonnyadsz, mint a lép. Szegény magyar nép

lassabban

Mi - kor lesz már ép? Meg - rom - lot - tál, mint a cse - rép,

Jaj, hát szegény magyar nem - zet, jó - ra mi - kor lép?!

39. Haj Rákóczi, Bercsényi...

Lassan. Kurucz-dal.

Haj, Rá - kó - czi, Ber - csé - nyi, Be - ze - ré -

di! Ma - gyar vi - té - zek ne - mes ve - zé - ri! Ho - vá

let - tek, ho - vá men - tek vá - lo - ga - tott vi - té - zi.

Haj Rá - kó - czi, Ber - csé - nyi, Ma - gyar vi - té - zek ne - mes ve - zé - ri! Ho - vá let - tek, ho - vá men - tek! Vá - lo - ga - tott vi - té - zi!

Nevák Melodiarum (1791)
 Hol - gi ma - gyar ru - gy vi - té - zek ho - vá let - te - nek! Ki - let - mi - sen más ne - metek kí - vet - te - nek, 768 ne - vet - től is ne - vet - te - nek. Ők már ho - vá let - ti! Eg - yor - ti - nek mi - sen - fe - lé, ma - na - nek ki - zott el - ter - je - dött. (See - gény ma - gyar né - p, O - lyon vagy más, mint en - né - p. See - gény ma - gyar né - p, mi - kor lesz más né - p. O - lyon vagy más, mint en - né - p.)

Ádám Fülöp Heródi's collection (1813, 1814)
 Haj Rá - kó - czi, Bercsényi, Ho - vá - ró - di! Ma - gyar vi - té - zek ne - mes ve - zé - ri! Ho - vá let - tek, ho - vá men - tek! Vá - lo - ga - tott vi - té - zi!

S. F. Steck's publication (Allg. Mus. Zeitung Leipzig 1814)
 Jól né - ked, ma - gány ma - gyar né - p! Mert az el - keség mag - ga - z né - p, Mi - se - ju - tott ál - la - po - tál ren - de - né - p! (See - gény ma - gyar né - p! Mi - kor lesz más né - p.)

Folk variant (Kodály's Nagybánya collection)
 Hall - gant - tek ma - gyarok, mit - te - nek! Tör - tés - tel - je - tek vi - té - zek, mit - te - nek! Jón az né - met, dől, föl, pen - töl, rá - kó - czi - get, ma - na - nek né - p! Haj né - met té - gyek!

Szabolcsi Bence dallam- összehasonlításai³¹

³¹ A kép forrása: Szabolcsi Bence: The Decline of Residential Culture. Songs Produced by the „Kurucz” Movements (Szabolcsi Bence: A Concise History of Hungarian Music.)
<http://mek.oszk.hu/02100/02172/html/48.html> (2015. július 15.)

Hej, Rákóczi, Bercsényi

(a dallam szövege)

Hej, Rákóczi, Bercsényi, Magyar vitézek nemes vezéri! Hová lettek, hová mentek Válogatott vitézi?

Régi magyar nagy vitézek hová lettenek? Kiket minden más nemzetek tiszteltnek, Sőt nevektől is rettegnek. Óh már hová lett?

Egykor hírok mindenfelé, nemzetek között elterjedett. Szegény magyar nép, Olyan vagy már, mint cserép. Szegény magyar nép, mikor léssz már ép? Olyan vagy már, mint cserép. Mikor léssz már ép?

Hej, Rákóczi, Bercsényi, Bezerédi! Magyar vitézek nemes vezéri! Hová lettek, hová mentek? Válogatott vitézi!

Jaj néked, szegény magyar nép! Mert az ellenség szaggat s tép. Mire jutott állapotod romlandó cserép! Szegény magyar nép!

Megromlottál mint cserép. Mert a sasnak körme között fonnyadsz, mint a lép. Mikor lesz már ép?

Hallgassátok meg magyarok, amit beszélek! Tanácsoljatok vitézek, mitévő légyek? Jön az német, dül, fül, pusztít, rabol, kerget, mindent éget; Jaj már mit tégyek?

Liszt Ferenc: Magyar Ünnepi Dal

Haj ré - gi szép ra-gyogó magyar nép, az el - len-ség jaj, mikép szaggat és tép!
A - ki vol-tál e-le-ven é-kes kép, hí-red, ne-ved lesz-e még va - la-ha ép?

Ho-vá let - tek a magyar - nak ve - zé - re - i, é - lő tü - kö - ri?
Nemze - tünk - nek hír - szer - ző - i, di - cső - sé - günk fé - nyes csilla - gi?

Új Rá-kó-czit adj, U-ram, a magyar-nak! Im-már ré - gi se-be-i megújul-nak.

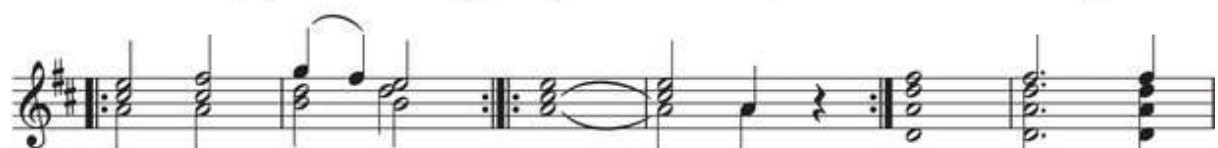
Serkenj fel, új nemze-dék, rád vár az el-hagyott nép! Is - ten,

támassz köztük hő - set! Is - ten, tá-massz köz-tük bát - rat!

Ezer év múl - tán e-zer új év - re. Légy bol - dog új - ra
Karo-dat nyújtsd ki a ma-gyar nép - re. Te, ár - va or - szág!

Lesz még ün - nep! Jó még, fel - tá - ma-

dás! fel - tá - ma - dás!

— 44 —

Nyolc ütemű gyakorlat, a gyakorlókönyvben levők közül választ egyet, vagy a második számú dalt használja fel szöveg nélkül.

13. §. A harmadik hang ugrásban használata, és az ugrás felfogatása.

A harmadik hang ugrásban használatát és az ugrás felfogatását, a hang megkülönböztetés tovább vitele által lehet elérni.

Tanító. Énekeljétek el a begyakorlott három hangot, sorban fel és lefelé, én kiadom az első hangot. Mi megtörténvén, a gyermekek éneklék:

egyszersmind ujjakon számlálva mutatják.

Tanító. Énekeljétek el ezen három hangot ismét, de úgy, hogy az első és harmadikat erősen hangsúlyozva, a másodikat pedig gyengén ejtsétek ki, fel és visszafelé.

A gyermekek éneklék:

Ha a gyermekek önmagukban nem tudnák helyesen énekelni: a tanító előttiük elénekeli s úgy utánénekelte.

Tanító. Most énekeljük el az első és harmadik hangot a második hang kihagyásával, először felfelé, azután lefelé.

— 45 —

A gyermekek a tanító után éneklék

Tanító. Midőn mi úgy énekelünk két hangot egymás után, hogy a közben esőt kihagyjuk három hang közül: ezt hangugrásnak nevezzük. Most midőn az első és harmadik hangot énekeljük csak, melyik hangot hagytuk ki a három hang közül, vagy melyiket ugortuk át?

Gyermek. A második hangot.

Jegyzet. Ha a gyermek el nem találja, az ujjak által szemlélteti.

Tanító. Az első hangról vagy első lépcsőről hányadik hangra, vagy lépcsőre ugrottunk hát felfelé?

Gyermek. A harmadik hangra ugrottunk.

Tanító. Énekelvén lépcső szám szerint harmadugrást tanultunk. Fel és visszafelé egyiránt fejtegetve próbálja növendékeit a harmadugrás eltalálásában begyakorolni.

Kérdések. Harmadugrásnál mindig melyik lépcső vagy hang marad ki, az első, utolsó vagy középső? — Az első és második hang éneklésénél lesz e ugrás? — Hát a második és harmadik hang éneklésénél lesz e ugrás? — Három hangnál melyik hangok éneklésével állhat elő ugrás? — s a t.

Ezek után a következő dallami gyakorlatokat tanítsa be a szokott módon:

³³ A Comenius Könyvtár szíves hozzájárulásával

Kovács Dezső: *Preludium orgonára*³⁴

³⁴ A Comenius Könyvtár szíves hozzájárulásával

585. Húsz év múlva

(Vajda János)

Klacsó Béla

Lassan, komoran

Tenor I-II *mp* Mi - nek nem árt se

Bass I-II *mf* Mint a Mont-blanc eső - csán a jég,

espressivo pp cresc. dim.

nap, se szél: Csön - des szí - vem, fű - hó nem ég: Nem bánt - ja ú - jabb

espressivo pp cresc. dim.

Élénken

szen - ve - dely. **Élénken** Ver - senyt ka - cér - ko - dik, ra -

mf Kö - rül - tem osil - lag - mi - ri - ád ka - cér - ko - dik, ra -

lassan

gyog, fe - jem - re szór - ja su - ga - rát; At - zért még föl nem ol - va - dok. —

gyog, **lassan**

pp

Kossuth Lajos ablakára... Tóth Károly

Férfikar

Kossuth Lajos ab-laká-ra... rémült és féltékeny
 Kossuth Lajos ab-laká-ra... rémült és féltékeny

Hi-ti hangja az éjszakán a magyar nemzetnek 2 vár
 Amíg magyar él a földön, mondd el elvált por-ge

De te jöttél el nyugodt szívem nem távozik bűbájos
 Jón kaszánt magyarságunk szívébe lett a Tóth Károly

2 nyugodalni és te tudniad 2 ideig a - nánk
 Átneveztem a földet szegény me - nek

4 Kossuth Lajos
 Kossuth Lajos

³⁵ A Comenius Könyvtár szíves hozzájárulásával